

Ben Akdeniz fokuyum. Beni koruyun!

AKDENİZ FOKUNUN BUGÜN BİLİNER YAŞAM ALANLARI; TÜRKİYE VE YUNANİSTAN KIYILARI, MADERIA ADALARI, MORİTANYA VE BATI SAHRA KIYILARI. EN YOĞUN GÖZLENDİĞİ ALAN OLAN TÜRKİYE VE YUNANİSTAN KIYILARINDA İSE 300-400 BİREYİN YAŞADIĞI TAHMİN EDİLİYOR.

YAZI VE FOTOĞRAFLAR: **TAHSİN CEYLAN**

“... Akşam yıldızı, kıpkızıl batı göğünde kaybolmuş. Adaların kayaları kapkara kesilmiş. Çok tuhaf bir akşammiş o. Yani her akşamki gibi değil. Deniz çıldırısıya fosforluymuş. Sandalın pruvasında fosfor parlıyormuş. Küreklar, denizde geniş yakamoz daireleri çiziyormuş.

Küreklardan düşen her damla, su değil, ışık damlasıymış. Selim Dede, böylesi fosforu ömründe görmemiş. Hey! Gecenin böylesi parayla satın alınabilir miymiş hiç? Adanın doğu kısmındaki mağaraya ulaşmış, gece serin olduğu için kayığı demirlemiş, mağaranın ağzındaki

kumlara yatıp uykuya varmış. Büyük bir deniz şıprıtısıyla uyanmış. Donuk ışıkta birçok fokun mağaraya girdiğini görmüş. Mağaranın kumlarının üzerine gelince, foklar gövdelerindeki kürk derilerini çıkarmışlar. O kürklerin altında Selim Dede ne görmüş beğenirsiniz? Tıpkı bizim

gibi insan değiller miymiş? Erkekleri denizin yanına, dişilirse mağaranın daha içlerine uzanıp uykuya varmışlar. Babamın dedesi -adının Selim Dede olduğunu söyledik a- hiç ses çıkarmamış. Ta yanı başında uyuyan kızın başucuna bıraktığı kürk derisini yavaşça almış, köşesine getirmiş kumların altına gizlemiş. Şafağın ağartısıyla beraber foklar uyanıp derilerini giydikten sonra, birer ikişer denize açılmışlar. Yalnız, Selim Dede'nin derisini çaldığı kız yok mu, o işte derisini aramış taramış, bulamayınca da öteki foklara -onu da beraberlerinde alsınlar diye- yalvarıp yakarmış ama foklar kulak asmamışlar. Denizkızı içli içli ağlamaya koyulmuş.

Denizkızı çok güzelmiş, saçları ocakta harıl harıl yanan pırnal aleviymiş, gözleri iki durgun mavi göl, bacakları çift akan gür pınarın sularıymış sanki. Selim Dede tatlı tatlı konuşmuş, onu avutmuş. Selim Dede fok kızı ya da denizkızını kayığıyla köye (Dangır) götürmüştü. Evlenmiş onunla. Kızdan nur topu gibi iki çocuk olmuş.

Selim Dede, kızın kürk kaputunu evinin taban tahtalarının altına gizlemiş. Ama eski olduğu için tahta kırılmış. Kadın kaputunu görünce, alıp deniz kıyısına koşmuş. Orada deriyi giyince, yallah denize dalmış. Geceymiş. Selim Dede arkasından koşmuş ama açılmakta olan kızdan kendisine doğru bir yıldız kayıyor sanmış. Yıldız değil, Selim Dede'nin kıza evlendiği zaman kızın parmağına taktığı gümüş yüzükmüş. Kız hızla uzaklaşmış, uzakta ay ışığında kaybolmuş denizkızı. Yalnız geceleynin iki kez kıyıya gelmiş. Kıyıda oynayan çocuklarını öpmüş. Çocuklar söylemiş. Selim Dede, babama hep “Sakin fokları öldürmeyin. Çünkü onlar bizim gibi insanlardır, deniz yoldaşlarımızdır” demiş. Babam çocukmuş, Selim Dede bunları anlatırken. Dedesi, babama yemin ettirmiş fokları öldürmeyeceğine. Babam dedesinin söylediklerine hep inanmış.”

Bizden daha eski Akdenizli olan Akdeniz fokunu anlatmaya Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın 1930'lu yıllara ait balıkçı hikayelerini konu alan *Deniz Gurbetçileri* adlı

eserinden anlamlı ve beni hep duygulandıran bir alıntı yaparak başlamak istedim.

Bu Akdenizliyi ne kadar tanıyoruz ve yaşam hakkına ne kadar saygılıyız?

Akdeniz foku (**Monachus monachus**), yeryüzünde yaşayan en nadir canlı türleri arasında yer alır. Yaşam alanında korunmasıyla ilgili olarak Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF) öncülüğünde dünya ülkelerinin birçoğunda özel koruyucu kanunlar çıkartılmıştır. “Nesli ileri derecede tehlike altında” olan türler arasında ilk sıralarda bulunuyor. Akdeniz fokunun bugün bilinen yaşam alanları; Türkiye ve Yunanistan kıyıları, Maderia Adaları, Moritanya ve Batı Sahra kıyıları. En yoğun gözleendiği alansa Türkiye ve Yunanistan kıyıları ve bu alanlarda 300-400 bireyin yaşadığı tahmin ediliyor. Ülkemizde sadece 50 civarında bireyin yaşadığı ifade ediliyor. Yeryüzündeki tüm nüfusun ise 500-550 civarında olduğu sanılıyor. Bilim adamlarının büyük bölümü yaşamın denizlerde başladığını, daha sonra bazı türlerin evrimsel değişimlere bağlı olarak karasal hayata geçtiklerini, bazı türlerin ise tekrar denizlere döndükleri konusunda fikir birliği içerisinde. Akdeniz foku da bu canlılar arasında önemli bir grup oluşturan deniz memelilerinden biri. Latince adı keşiş ya da yalnız anlamına gelen (**Monachus monachus**) Akdeniz foku, fok ailesinin en büyük

üyelerinden. Boyları 2-4 metre arasında değişiyor, ağırlıkları ise 400 kilogrampa kadar ulaşabiliyor. Ömürleri tam olarak bilinmemekle beraber 40 yaşını aşan bireylere rastlanmış.

Akdeniz foku bir deniz memelisi; besinini denizden temin eder ve denizde çiftleşir, ancak doğurmak, dinlenmek, uyumak, yavrularını büyütme ve güneşlenmek için karaya gereksinim duyar. Bu nedenle kıyısız alanda yayılım gösterir. Nesillerinin tehdit altında olmasının en önemli nedeni de kıyı şeritlerinin insanoğlunun istilasına sürekli maruz kalması. Artan insan baskısı sonucu günümüzde foklar, daha çok insanların ulaşamadıkları mağaraları yaşam alanı olarak seçiyor. Akdeniz fokunun kullanabileceği ve içerisinde yavrulayabileceği mağara sayısının sınırlı olması, bu türün üremesini de zorlaştırmış. Bu da eşlerin çiftleşmek için birbirine rastlama olasılığını azaltmış ve türün çoğalma hızını düşürmüştü.

Ekolojik olarak hızla fakirleştiğimizi de düşünürsek denizlerde azalan besin, fokların da kolay besin teminini zorlaştırıyor. Yeterli besin bulamaması fok için önemli bir tehdit unsuru.

Akdeniz foku iyi bir dalıcı olarak da biliniyor. 100 metreden daha sığ derinliklerde avlandığı tahmin ediliyor. Besin olarak balıklar başta olmak üzere, özellikle dibe bağımlı yaşayan hayvanları tercih eder. Ahtapot, sübye, kalamar gibi kafadan bacaklılar ve hatta böcek, ıstakoz ve yengeç gibi canlılarla da beslenir. Balıkçılar deniz kestanelerini

de yediklerini anlatır. Fokların avladıkları balıkları havada sallayarak iç organlarını temizledikten sonra yedikleri de yapılan gözlemler arasında. Zaman zaman balıkçıların ağlarından da besinini sağladığı gözlemlenmiş. Ağlara zarar vermesi hayatına mal olan sebepler arasında gösteriliyor.

Akdeniz fokları genellikle ağustos-kasım ayları arasında doğum yapar. Doğum yapacakları mağaraları korunaklı olmaları açısından özenle seçerler. Bebek fok yaklaşık dört ay boyunca annesi tarafından emzilir. Daha sonra anne fok, yavrusunu yüzme ve beslenme konularında eğitir. Akdeniz fokları dört yaşından sonra üreme yeteneği kazanır.

Bugün oluşturulan görüntülerle geleceğe bir kayıt taşıma

Nesli tehdit altında olan canlılarla ilgili listeye, ülkemizde sürekli ilaveler yapılıyor. Akdeniz fokunun yanı sıra neredeyse bütün Türkiye'nin tanıdığı deniz kaplumbağası (*Caretta caretta*), orfoz (*Epinephelus marginatus*), denizatları (*Hippocampus spp.*), mersin balıkları (*Acipenser spp.*), kılıç balığı (*Xiphias gladius*), afağina (*Tursiops truncatus*) ve banyo süngeri (*Spongia officinalis*) ciddi boyutta yok olma baskısı altında. İlk bitkilerin denizde oluştuğu, kara bitkilerinin de evrim yoluyla deniz bitkilerinden türediği, bunlardan 60 kadarının tekrar denizlere döndüğü biliniyor. Deniz erişttesi ya da bilimsel adını deniz tanrısı Poseidon'dan alan Posidonia oceanica da deniz hasretine

dayanamayan kara kökenli deniz bitkilerinden ve bugün onun da nesli tehlike altında.

“Bugün oluşturulan görüntüler ile geleceğe bir kayıt taşıma” ifadesini biz sualtı fotoğrafçıları sıkça kullanıp dururuz. Bu veya aynı temaya eşdeğer kavramları sıkça kullanmamızın nedeni sanırım hızla yok edilen doğamızdan bir şeyleri, salt görüntü olarak kayırbilmenin telaşı ve tedirginliği.

Akdeniz foku, tükenme sınırına ulaştığı için 1968 yılından bu yana uluslararası antlaşmalarla koruma altında. Bu antlaşmalara taraf olan ülkelerden biri de Türkiye (Bern Antlaşması 1979). Ülkemizde Akdeniz fokunun korunması ile ilgili en yoğun çalışma, Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF), ODTÜ Deniz Bilimleri Enstitüsü ve T.C. Çevre Orman Bakanlığı desteğiyle (Akdeniz Foku Araştırma Grubu) (AFAG) tarafından yapılıyor. Foça'da başlayan çalışmalar Mersin sahillerini de içine alarak genişletildi. Ülkemizdeki toplum bilincinin bu alanda artması, Sahil Güvenlik Komutanlığı başta olmak üzere, belediyeler ve diğer kurumların da özverili çalışmalarıyla gerçekleşiyor. Şimdilik geriye kalan Akdeniz fokları, mağaralarında biraz daha rahat uyuyabiliyor. Hepimiz için mutlak bir gerçek var ki o da “Akdeniz fokunu korumak, Akdeniz'i korumaktır.”

Yararlanılan kaynaklar

Gücü A.Cemal. Akdeniz Fokları
Savaş Yalçın. Akdeniz Foku